

Andrić J. Edita¹
Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet, Odsek za hungarologiju

ISSN 2217-7221
eISSN 2217-8546
UDC 811.511.141 : 81'373
originalni naučni rad

NAZIVI ZA CRVENE NIJANSE U MAĐARSKOM JEZIKU²

SAŽETAK: U mađarskom jeziku postoje čak dva naziva za crvenu, jednu od osnovnih boja, koji se, manje-više, ravnopravno koriste. Ipak, i pored ove specifičnosti, reči *piros* i *vörös* pokrivaju široki raspon tonova, zbog čega su se pokazali nedovoljnim u svakodnevnoj komunikaciji. Atributskim konstrukcijama i složenicama mogu se umnogostručiti nazivi i preciznije odrediti nijanse u okviru crvene boje. Asocijativni nazivi za boje obogaćuju rečnik, osim što precizno određuju nijanse, doprinose i karakterizaciji, vrednosnom ocenjivanju denotata. Na kraju rada se i tabelarno prikazuju nijanse crvene boje (ukupno 127), sa jedinstvenim kôdovima, engleskim nazivima i srpskim ekvivalentima.

Ključne reči: crvena boja, nijanse boja, mađarski jezik, srpski jezik

O FENOMENU BOJA

Pojava boje se može definisati kao psiho-fizički fenomen. Izaziva je svetlost koja se reflektuje od površine nekog tela. Boja zavisi od tri faktora: od spektralnog sastava svetla, od molekularnog sastava materijala tela i od čovekove osetljivosti na boje.

Na retini čovečijeg oka nalaze se tri tipa receptora za razlikovanje boja, koje svetlost različite talasne dužine stimuliše različitim intenzitetom. Na osnovu nadražaja ovih receptora, mozak stvara sliku u boji.³

Postoje razni modeli predstavljanja boja (RGB, HSB/HSL itd.). Na kvalitet boja utiče tonalitet, ili obojenost (dajući hromatske vrednosti spektra), zasićenost⁴ i osvetljenost (intenzitet svetlosti).

1 andrice@sbb.rs

2 Ovaj rad je nastao u okviru projekta br. 178002 „Jezici i kulture u vremenu i prostoru”, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

3 Interesantno je da se prepoznavanje boja u ranom dečjem uzrastu dešava u desnoj hemisferi mozga, ali se u vreme usvajanja imena za boje prebacuje u desnu stranu mozga.

4 Zasićenost se dobija mešanjem hromatske i ahromatske boje jednake svetloće, to je promena kvaliteta boje u pogledu čistoće.

Boje se mogu izučavati različitim pristupima i iz aspekta raznih nauka. Ostavljajući po strani fizičke manifestacije ove pojave, pomenućemo samo nekoliko mogućnosti lingvističkog pristupa, jer, iako je percepcija boja biološki uslovljena zajednička sposobnost ljudskog roda, broj reči i kategorije reči za imenovanje boja razlikuju se od kulture do kulture. Tako su, npr., primitivni i stari narodi razlikovali manji broj boja, ili su ih teško imenovali; s razvojem industrije, međutim, bilo je neophodno stvaranje preciznije i sveobuhvatnije terminologije iz ove oblasti.

Od lingvističkih disciplina leksikologija se bavi kategorizacijom, a morfologija oblikom reči za boje. Psiholingvistika proučava odnose mišljenja, prisećanja, učenja jezika, pa i procese učenja naziva za boje. Sociolingvistika proučava upotrebu naziva za boje u društvenim slojevima, npr. rodnu upotrebu boja, imena boja po uzrastu, obrazovanju i društvenim ulogama govornika. Komparativna i kontrastivna lingvistika upoređuje nazive u raznim, tipološki i geneološki srodnim i nesrodnim, jezicima. Semanika pak izučava veze između boja kao vizuelnih podsticaja i reči koje ih označavaju.

NAZIVI ZA BOJE

Nazivi za boje su kognitivna i komunikativna pojava, prema tome, imena koja koristimo za boje otkrivaju dosta toga: percepciju ili doživljaj samih boja, poznavanje boja kao složenih pojava, prepoznavanje boja, informacije koje posedujemo o kategorijama boja, o našem odnosu prema bojama i prema stvarima koje inherentno poseduju određene boje itd.

Kategorija naziva za osnovne boje spada u jezičke univerzalije, pošto većina jezika razlikuje i poseduje reči za obeležavanje osnovnih boja. Broj reči koje imenuju boje u okviru domena pojedinih osnovnih boja, međutim, varira od jezika do jezika.

Jezgro leksike za označavanje boje čine imena osnovnih boja. Odluke ovih reči su sledeće: to su proste, nemotivisane reči, ne sadrže nijanse drugih boja, ne vezuju se za konkretni predmet, svi govorni predstavnici jezika ga poznaju i koriste u svakodnevnoj komunikaciji. Spadaju u osnovni leksički fond jezika.

Ovom prilikom se neću baviti teoretskim pitanjima vezanim za boje i nazive za označavanje boja, niti ću se zadržavati na osnovnim činjenicama o nazivima u mađarskom i srpskom jeziku, pošto sam se u više navrata bavila ovom problematikom.⁵

⁵ Vidi literaturu.

Želela bih da se zadržim na nekim pitanjima vezanim za jednu od osnovnih boja i na nazivima koji označavaju nijanse i tonove ove boje u mađarskom jeziku.

Crvena je treća od osnovnih boja, za koju u mađarskom jeziku, što je jedinstvena pojava u nazivima osnovnih boja, postoje dva manje-više ravnopravna termina: *vörös* i *piros*. Crvena boja je bila izuzetno značajna tokom evolucije čoveka: to je boja vatre, mesa, krvi, a i veliki broj vrsta voća ima tu boju. U mađarskom, kao i u nekim drugim jezicima, jedan od naziva za crvenu vodi poreklo od reči „krv”: *vér* (krv) – *véres* (krvav) – *veres* – *vörös*.⁶

NIJANSE BOJA

Osnovni nazivi za boje pokrivaju širok raspon tonova, zbog čega su se reči pokazale nedovoljnim u svakodnevnoj komunikaciji. Pridevima i imenicama priključenim nazivima osnovnih boja mogu se suziti i precizirati značenja pojedinih nijansi. Reči kojima se imenuju tonovi i njihova struktura zavise od neposrednog prirodnog okruženja jezičke zajednice, od kulture, ali i od uticaja drugih jezika, pogotovo onih u okruženju.

Nazivi za nijanse ne potiču samo od vizuelne pojave i od denotata koji su nosioci određene boje, već i od namere govornika, od zanimanja, obrazovanja i drugih informacija kojima on raspolaže. U jeziku društvenih grupa (u žargonima, jeziku mladih i narodnom govoru) uvek ima reči koje su nepoznate za ostale korisnike određenog jezika, pa je to slučaj i sa nazivima za boje. Upotreba imena boja karakteristična je i za rodove: žene koriste više naziva za boje, devojčice u ranom uzrastu ranije od dečaka raspoznaju i uče imena za boje, što je, kako je ustanovljeno, genetski i evoluciono uslovljeno.

I same nijanse najviše zavise od mešanja hromatskih i ahromatskih boja, od osvetljenosti i od zasićenosti, pa možemo da govorimo o svetlim i tamnim nijansama neke boje, ali i o hladnim i toplim, bleđim i jarkim itd. Nijanse, znači, izražavaju:

- različit stepen svetlosti tona (tamno, svetlo, bleđo, srednje);
- jačinu tona (živa, vatrena, vrišteća, bleđa, sivkasta);
- karakteristike vezane za taktilne i perceptivne doživljaje (hladna, topla);

⁶ Što protivureći tvrdnjama Berlina i Keja u pogledu nastanka termina za osnovne boje. Oni, naime, smatraju da reči koje imenuju osnovne boje treba da su nemotivisane. Pa i *crvena* je u srpskom jeziku – prema navodima Sanje Brbore – nastala od imenice 'crv'.

– svojstvo materijala ili površine predmeta (somotska, mat, mermerna).

Nijanse boje *piros/vörös*

Pomenuli smo da u mađarskom jeziku za crvenu postoje dva naziva. Motivisana reč *vörös* je, međutim, nastala ranije i ukazuje na ugro-finsku etimologiju, u spomenicima jezika se javlja početkom 12. veka, dok je druga reč, nemotivisana *piros*, stekla širu primenu tek u 15. veku. Interesantno je da je, suprotno nekim prvobitnim utiscima, reč *piros* – sa danas dvostrukom ulogom, naime, može biti i imenica i pridev – poslužila za izvođenje nove reči putem odvajanja, a to je imenica *pír* (rumenilo). U enciklopedijskom rečniku mađarskog jezika, odrednica *piros* se objašnjava pomoću imenice *vörös* „A vörös színhez közel eső, de a vörösnél élénkebb és világosabb, kellemes színárnyalatú”, što otprilike znači da je *piros* boja koja je bliska boji *vörös*, ali je ona intenzivnija, svetlija i prijatnija. Percepcija nijansi je dosta subjektivna, ali uz neke predmete se mogu vezati nazivi za obe boje kao atributi, a uz druge samo jedna od njih. Tako, npr., *tojás* (jaje, naravno misli se na uskršnje) može biti samo *piros* a ne i *vörös*, što isto važi i za jabuku: *piros alma*. S druge strane, zastava je skoro uvek *vörös* (*vörös zászló*), ali se, recimo, kod trobojke kao jedna od boja upotrebljava uvek *piros*.

Atributskim konstrukcijama i složenicama mogu se umnogostručiti nazivi i preciznije odrediti nijanse u okviru crvene boje.

Crvena je sama po sebi topla boja, ali ima nijansi koje se ipak ubrajaju među hladnije varijante crvene. Tu spadaju: *karmazsin*, *burgundivörös*, *mustvörös*, *perzsavörös*, *áfonyavörös*, *örményvörös*, *rómaivörös*, *gránátvörös*, *bolero vörös*, *spanyolvörös*, *lázvörös*, *gránátalmavörös*, *pulykavörös*.

Nezasićene crvene su *téglavörös*, *vulkánvörös*, *pozzuoli-vörös*, *sellakvörös*, *vérnarancsvörös*, *pecsenyevörös*, *sonkavörös*, *húsvörös*, *jujubavörös*, *szedervörös*, *oxidvörös*, *vörösökker*, *berzsenyvörös*, *salakvörös*. Uz njih često stoje atributi koji upućuju na to da se radi o nijansama koje se teško mogu definisati (*tompa* (tupa), *sápadt* (bleda), *fáradt* (umorna), *bágyadt* (malaksala), pa se – pošto se radi o mešavini gde je veća koncentracija ahromatskih boja – u narodu pominje i kao *seszín* (šišmiš boja).

Zasićene, tzv. duboke crvene uglavnom su i tamnije boje: *bordó*, *borvörös*, *ökörvérvörös*, *bársonyvörös*, *angolvörös*, *indiaivörös*, *velenceivörös*, *vasvörös*, *paprikavörös*, *pecsétvörös*, *svédvörös*, *szantálvörös*.

Atributi najčešće ukazuju na intenzitet, stepen svetloće, i zasićenosti nijanse:

- za svetle nijanse: *gyenge* (slaba), *halvány* (bleda), *lágý* (pitoma), *üde* (sveža), *világos* (svetla), *fakó* (bleda);
- za tamne: *sötét* (tamna), *haragos* (ljuta), *mély sötét* (duboko tamna);
- za intenzitet: *rikító* (drečava), *tüzes* (vatrena), *izzó* (užarena), *élénk* (živa), *erős* (jaka), *harsány* (gromka), *harsogó* (gromovita), *vad* (divlja);
- za čiste nijanse: *ragyogó* (blistava), *telített* (zasićena), *tiszta* (čista).

Svetle i čiste nijanse označavaju pozitivne vrednosne odrednice sa preciznim karakteristikama. Pridevi *vidám* (vesela), *világító* (svetleća) izražavaju veoma upečatljivu, pomalo svetlu nijansu.

Intenzivne nijanse najčešće određuju pomalo pežorativne, nametljive stvari koje se ističu iz svoje okoline.

atribut	atributska konstrukcija	prevod atributa	odgovarajuća boja u srpskom
antik-	antíkvörös	antička	antička crvena
bársonyos-	bársonyosvörös	baršunasta	baršunastocrvena
bíbor-	bíborvöröses	purpurna	purpurnocrvena
élénk-	élénkvörös/ élénpiros	živa	intenzivna crvena
élénk hideg-	élénk hidegvörös	živo hladna	intenzivnohladna crvena
éles-	élesvörös	oštra	intenzivna crvena
erős-	erősvörös/erőspiros	jaka	jaka crvena
fakó-	fakóvörös	bleda	bledocrvena
fáradt-	fáradtvöröses	umorna	zagasitocrvena
fényes-	fényesvörös	sjajna	sjajnocrvena
fényes telt-	fényes teltvörös	sjajno puna	sjajno zasićena crvena
gyenge-	gyengepiros	slaba	svetlocrvena
halvány-	halványpiros	bleda	bledocrvena
haragos-	haragosvörös	ljutita	jaka crvena
harsány-	harsányvörös	gromka	jarkocrvena
hideg-	hidegvörös	hladna	hladna crvena
intenzív	intenzív vörös	intenzivna	intenzivna crvena
irizáló	irizáló vörös	sedefasta	sedefasta crvena
izzó-	izzóvörös	usijana, užarena	goruća crvena
lágý-	lágýpiros	blaga	blaga crvena
lüsztér-	lüsztérvörös	metalnog sjaja	metalik crvena

mély-	mélyvörös	duboka	tamnocrvena
mély hideg-	mély hidegvörös	duboko hladna	tamnohladna crvena
mély -bíbor	mély vörösesbíbor	duboka purpuna	tamnopurpurna crvena
ős-	ősvörös	pra-, iskonska	primarna crvena
ragyogó-	ragyogóvörös	blistava	blistavocrvena
ragyogó mély-	ragyogó mélyvörös	blistava duboka	blistavotamna crvena
rikító-	rikítóvörös	drečava	drečavocrvena
sötét-	sötétvörös	tamna	tamnocrvena
szőkés -es	szőkésvöröses	plavo crvenkasta	riđa
telt-	teltvörös	puna	zasićena crvena
tiszta-	tisztavörös	čista	čista crvena
tompa narancs-	tompa narancsvörös	tupa narandžasta	zagasita narandžastocrvena
tüzes-	tüzesvörös	vatrena	vatrenocrvena
üde-	üdevörös	sveža	jarka crvena
vad-	vadpiros	divlja	jarka crvena
vidám-	vidampiros	vesela	jarka crvena
világító-	világítóvörös	svetleća	blistava crvena

U mađarskom jeziku se najbolje složenicama može dočarati šareni svet koji nas okružuje. Pamćenje boja je dosta umanjena sposobnost čoveka (ne funkcioniše kao npr. muzika), ali ukoliko je vezujemo za neku karakterističnu svar, predmet ili biće, to može da olakša prisećanje, odnosno asocijaciju na boju. Pomoći će onima koji ne poznaju koordinate boja, ne pamte terminološke brojeve boja (heksadecimalne, RGB kôdove itd.).

Najrasprostranjeniji način identifikacije boja jeste povezivanje objekata iz prirode ili pojave sa nazivima za boje: konstrukcije u kojima prvi član čine stvari sa karakterističnom bojom, a drugi član zauzima ime neke od osnovnih boja, ili pak zajednički, nadređeni pojam, opšti naziv *-szín* (boja), odnosno neko drugo prosto ime za boju: *meggyvörös*, *meggy szín*, *meggybordó*.

Više od stotinu asocijativnih naziva za boju mogu se svrstati u nekoliko kategorija:

- živa bića, osobe, zanimanja (*kardinalpiros*, *császárvörös*);
- delovi tela (*hússzín*, *májevörös*);
- životinje (*kakaspiros*, *galambvérszín*, *karmazsin*, *kosenilvörös*,

ökörvörös, pulykavörös, rákvörös, rókvörös, vércsevörös);

– cveće (*muskátlipiros, pipacspiros, rózsapiros, tulipánpiros, bazsarózsavörös, szegfűvörös*);

– voće, plodovi (*almapiros, cseresznyepiros, galagonyapiros, eperszín, galagonyavörös, jujubapiros, ribizlipiros, szamócapiros, áfonyavörös, gránátalmavörös, meggyszín, narancsvörös, szedervörös*);

– povrće (*paprikapiros, paradicsompiros, sompiros, borbolyavörös, chilivörös, répvörös, retekvörös*);

– biljke (*amarantpiros, magyalpiros, alizarin, berzsenyszín, buzérvörös, hennavörös, szantálvörös*);

– hrana ili piće (*borvörös, céklavörös, mustszín, pecsenyevörös, sonkavörös*);

– drago kamenje (*jácintpiros, rubinvörös, borostyánvörös, gránátvörös*);

– ostalo kamenje i metali (*vasvörös, bronzvörös, alizarinvörös, bauxitvörös, bóluszvörös, bronzvörös, gránitvörös, hematitvörös, krómvörös, márvány, porfirvörös, rézvörös, riolitvörös, salakvörös*);

– ostali materijali (*téglavörös, cserépvörös, klinkervörös*);

– prirodne-, optičke pojave (*hajnalpiros, lángvörös, égővörös, lávavörös, parásvörös, tornádóvörös, tűzvörös, vulkánvörös*);

– apstraktna bića ili bića iz mašte (*sárkányvörös, sárkányérvörös, Mikulás-piros, öröddőgvörös*);

– odeća, tekstil (*bársonyvörös, bolerovörös, brokátvörös*).

Asocijativni nazivi za boje obogaćuju rečnik, osim što precizno određuju nijanse, doprinose i karakterizaciji, vrednosnom ocenjivanju denotata.

Postoje nazivi boja koji ukazuju na geografsko poreklo. Imena država, regija, gradova kao i etnički nazivi – lako se pripajaju nazivima boja. Uglavnom ukazuju na poreklo osnovnih sastojaka, samim tim i tehnologije pripremanja farbi i načina bojenja. To su neretko nazivi država iz antičkih vremena koje više ne postoje, ali mogu biti i imena iz mašte: *cigánypiros, japánpiros, törökpiros, angolvörös, bécsi vörös, bordó, burgundivörös, etruszkvörös, indiai vörös, írvörös, kasmírvörös, kínai vörös, örményvörös, perzsavörös, pompeji vörös, pozsouli-vörös, római vörös, spanyolvörös, svédvörös, velencei vörös*.

Dešavalo se da je ista tehnologija bojenja nastala nezavisno na različitim mestima, pa su se one – iako jedva da postoji minimalna razlika među nijansama

– uvrežile i proširile pod raznim imenima; na primer, crvena koja ima u sebi oksid gvožđa, poznata je pod nazivima *indiai*, *velencei*, *angol-*, *spanyol-* i *perzsavevörös* (indijsko, venecijansko, englesko, špansko i persijsko crvena).

Postoji i obrnuta pojava: jedno geografsko ime se može odnositi na različite boje i različite tehnologije bojenja; na primer, *spanyolvörös* (špansko crvena) može da označi karmin crvenu poreklom iz Južne Amerike, cinober crvenu koja potiče iz španskih rudnika žive, boju voska za pečatiranje koji se boji pomenutim materijalom. *Római vörös* (rimsko crvena) pak može da se odnosi na jarku narandžastocrvenu stare keramike, ljubičastocrvenu boju plašta rimskih careva, crvenu uniformu rimskih legionara, i na skerletnocrvenu odeću katoličkih sveštenika.

Neka etnička imena koja se više ne mogu vezivati za određenu geografsku teritoriju, koja su istorijska, takođe se upotrebljavaju: *etruszkvörös*, *latinvörös*, *cigánypiros*.

U marketingu se rado koriste internacionalne reči, koje nije potrebno prevoditi da bi se razumele poruke, pa se poznatim i privlačnim mestima često aludira na boje. Poznati proizvođači jedinstvene boje takođe mogu postati nazivi za tu boju, npr. *Ferrari-piros* (Ferrari crvena). *Tizian-vörös* (Ticijan crvena) pak poznata je nijansa za bojenje kose.

Lična imena se ređe koriste za označavanje boja. Upotrebljavaju se ukoliko je određena poznata osoba ili je slikar rado koristio neku od boja, ako je pronašao neku farbu ili je uvek oblačio određenu boju odeće. *Rubens-vörös* (Rubensova crvena) je drugi naziv za krapp (crvenu boju biljnog porekla). Rubens i Van Dajk su bili savremenici a pored toga su imali i istog učitelja, pa su zbog toga koristili slične boje za slikanje. Stoga ne čudi što se *Rubens-vörös* (Rubensova crvena) naziva ponegde i *Van Dyck-vörös* (Van Dajk crvene).

Hemijski elementi mogu imati dvojaku ulogu u stvaranju naziva za boje: ili se pozajmljuje ime hemijskog sastavnog elementa određenog pigmenta (*kádmiuvörös*, *króm-oxid-vörös*, *ólom vörös*, *vas-oxid-vörös*, *cinóber*) ili prvi član složenice imenuje element čija boja ima asocijativnu ulogu (*bauxitvörös*, *rézvörös*, *rozsdavörös*, *miniumvörös*, *rhodamine-vörös*, *skarlát* itd.).

Retko se dešava i da pojedine nijanse imaju različite nazive, što znači da govornike asociraju na razne predmete. Tako crvena sa kôdom #FF0000, RGB: 255 0 0, H: 0 ima čak tri odrednice: *Ferrari-piros* (Ferrari crvena), *muskátlipiros* (muškatala

crvena) i *pipacspiros* (bulka crvena).

Isto tako i *lángvörös* (plamenocrvena), kao i *tűzvörös* (vatrenocrvena) imaju istu šifru: #FF4800, RGB 255 72 0, H: 16.

Míniumvörös, odnosno *szaturnuszvörös* i *narancsvörös* imaju veoma bliske kôdove: #FF7600, RGB: 255 118 0, H: 28 i #FF7700, RGB: 255 119 0, H: 28

Ponekad vrlo slične nijanse, koje se golim okom teško mogu razlikovati, imaju različite asocijativne odrednice. Na primer, *pecsétvörös* (crvena boja voska za pečatiranje) dovodi se u tesnu vezu sa još tri boje, a to su *spanyolvörös*, *cinóber* i *sellakvörös*. Nije slučajno da se to dešava, pošto crveni vosak, između ostalog, sadrži šelak, terpentin i cinober, a nalazište živinog sulfida je u Španiji.

Pored ovde ustanovljenih naziva za pojedine nijanse, poneka od njih ima i varijante u nazivima, koje nismo posebno navodili, mada bi možda bilo interesantno i to jednom analizirati. Na primer, *meggyvörös* (višnja crvena) ima i sledeće varijante: *meggyszín* (boja višnje), *meggypiros* (višnja crvena), *meggyvérszín* (boja višnjaste krvi), *meggybordó* (višnja bordo), *meggylevesszín* (boja čorbe od višnje), *meggyszörpészín* (boja soka od višnje), *meggyszőlékszín* (boja sosa od višanja), *meggylékszín* (boja višnjinog soka).

Isto tako, *parázsvörös* (žar crvena) još se koristi i kao *parázsszín* (boja žara), *zsarátszín* (žar boja), *zsarátnokpiros* (žar crvena – arhaičan oblik).

FUNKCIJA, ULOGA NAZIVA ZA BOJE

U svakodnevnom govoru bojama dodeljujemo imena, ali pošto razlikujemo na hiljade nijansi iste boje, samo jezgro može imati svoj samostalni naziv. Nijanse se, kao što smo i pokazali, mogu konkretizovati, precizirati raznim atributima, proširiti složenicama, ali se ni u jednom prirodnom jeziku boje u potpunosti ne mogu opisati konkretnim terminima.

Ime boje prvenstveno ima ulogu u komunikaciji, da se što preciznije može sagledati i opisati svojstvo nekog predmeta, da se identifikuje nešto na osnovu boja, ali se bojama često vrši i karakterizacija. Asocijativni nazivi za boje obogaćuju rečnik, ne doprinose samo određivanju nijansi već se njima izražavaju konkretni vrednosni stavovi, vrednuju se odrednice uz koje stoje. Ako kao prvi član u konstrukcijama ili složenicama imamo nazive plemenitih metala, dragog kamenja, cveća, time se izražava pozitivan odnos prema boji i osnovnoj reči koju takve boje određuju. I

obrnuto, obične ili ružne stvari pobuđuju averziju prema nekoj boji.

Nazivi za nijanse mogu da zavise i od denotata kojem se priključuju: neke od njih se mogu koristiti uopšteno, za sve, a neke isključivo za čoveka, ili životinju.

Crvena, inače, spada u „zdrave” boje, prema tome ima pozitivnu konotaciju, jer „crvenkast kolorit obraza, veruje se, pouzdan je svedok odlične zdravstvene kondicije onoga o čijim se obrazima radi” (Ivić 1995: 39). Pomenimo, međutim, i nazive *pecsenyevörös*, *rákvörös*, koji se skoro isključivo koriste za izgorelu kožu od sunca, dok se, s druge strane, *pulykavörös*, *céklavörös*, *paprikavörös* koriste za lice koje je pocrvenelo od besa. Na kraju krajeva, setimo se i naziva za ljudsku rasu: *rézbőrűek*, *vörösbőrűek* (crvenokošci), koji se odnosi na Indijance. *Eperpiros*, *szamócapiros*, *cseresznyepiros* se odnose na sveže, zdrave, prirodno crvene usne. *Vörösök*, odnosno *vöröskatonák* su atributi za komuniste i za sovjetsku crvenu armiju.

Za prirodnu crvenu kosu se može reći, u zavisnosti od nijanse, da je *égővörös* (goruće crvena), *rézvörös* (bakarnocrvena). Pošto je u Irskoj česta riđa kosa, koristi se još i *írvörös* (međutim, i psi mogu posedovati ovakvu boju dlake). Kao farbe za kosu se pominju *bronzvörös*, *mahagóni*, *répavörös*, *céklavörös*, *hennavörös*, *Tizian-vörös* (pošto na Ticijanovim slikama likovi uglavnom poseduju ovu nijansu kose). Naziv *piros* se skoro nikada ne koristi za boju kose, kao što se, uostalom, ni u srpskom – na šta ukazuje Milka Ivić – za prirodni crveni izgled kose ne koristi ovaj naziv, već se kaže *riđa kosa* (Ivić 1995: 13).

Pomenimo još i nazive sa ironičnim i šaljivim prizvukom, pošto su interesantni i nema ih baš puno. *Bikavadító vörös* je doslovno crvena koja izaziva da bik pobesni. Prvi član složenice *tulipiros*, po navodima iz literature, vodi poreklo od slovenske reči *tur*, koja se u međuvremenu izgubila, a imala je značenje čira, rane. Ova boja upućuje na crvenilo rana zadobijenih batinama. Postoji još jedan naziv za crvenu nijansu koja je povezana sa batinama, a to je *jajvörös* (*jaj* je uzvik, koji možemo prevesti kao *jao* ili *kuku*). U novije vreme se ona odnosi i na drečavocrvenu boju.

Na kraju sledi tabelarni prikaz nijansi crvene boje u mađarskom jeziku, gde sam razdvojila nazive u čijem se sastavu nalaze reči *piros* i *vörös*. U tabeli se nalaze i nijanse koje više naginju nekim drugim bojama, kao što su purpurna, narandžasta i braon, ali nisam ih mogla izostaviti, pošto u nazivu stoji crvena boja. U drugoj koloni se nalazi kôd boje (heksadecimalni, prema RGB sistemu i prema parametrima

stepena obojenosti H). Ovo nam pruža najegzaktiju odrednicu nijansi. Zatim slede engleski ekvivalenti kao kontrolni izrazi i na kraju ekvivalenti u srpskom jeziku.

Mađarski	Kôd boje	Engleski	Srpski
almapiros	#EF5A5A RGB: 239 90 90 H: 0	apple-red	boja crvene jabuke, jabuka crvena
amarantpiros	#BD0F71 RGB: 189 15 113, H: 326	amaranthine, amaranth-red	amarant crvena
cigánypiros	#D71E61 RGB: 215 30 97, H: 338	Gipsy-red	ciganska crvena
cseresznyepiros	#EE4A25, RGB: 238 74 37, H: 11	cherry-red, cerise	boja crvene trešnje, trešnja crvena
Ferrari-piros	#FF0000, RGB: 255 0 0, H: 0	Ferrari-red	ferari crvena
galagonyapiros	#D72477, RGB: 215 36 119, H: 332	hawthorn-red	glog crvena
hajnalpiros	#FF7D59, RGB: 255 125 89, H: 12	dawn-red	rujnocrvena
jácintpiros	#E6653E, RGB: 230 101 62, H: 14	hyacinth-red	hijacint crvena
japánpiros	#F85211, RGB: 248 82 17, H: 17	Japanese-red	japanska crvena
jujubapiros	#C74132, RGB: 199 65 50, H: 6	jujube-red	čičimak crvena
kakapiros	#C60029, RGB: 198 0 41, H: 348	rooster-red	petao crvena
kardinálpiros	#FF5117, RGB: 255 81 23, H: 15	cardinal-red	kardinalska crvena
korallpiros	#FF7361, RGB: 255 115 97, H: 7	coral-red	koralna crvena
lázpiros	#E13166, RGB: 225 49 102, H: 342	fever-red	grozničavocrvena
magyalpiros	#FF4229, RGB: 255 66 41, H: 6	holly-red	-
Mikulás-piros	#DE335E, RGB: 222 51 94, H: 345	Santa Claus-red	-

muskátlipiros	#FF0000, RGB: 255 0 0, H: 0	geranium-red	boja crvenih muškati
paprikapiros	#BF524A, RGB: 191 82 74, H: 4	paprika-red	paprika crvena, aleva
paradicsompiros	#F84B0C, RGB: 248 75 12, H: 16	tomato-red	paradajz crvena
pipacsapiros	#FF0000, RGB: 255 0 0, H: 0	wild poppy-red	bulka crvena
ribizlipiros	#F1565F, RGB: 241 86 95, H: 357	current-red	ribizla crvena
rózsapiros	#DC0049, RGB: 220 0 73, H: 341	rose-red	boja crvene ruže, ruža crvena
sompiros	#F71010, RGB: 247 16 16, H: 0	dogberry-red	dren crvena
szamócapiros	#DE4237, RGB: 222 66 55, H: 3	wild strawberry-red	boja divljih jagoda
törökpiros	#BA503F, RGB: 186 80 63, H: 7	Turkish-red	turska crvena
tulipánpiros	#FF1962, RGB: 255 25 98, H: 342	tulip-red	boja crvene lala, lala crvena
tulipiros		-	-

Mađarski	Kód boje	Engleski	Srpski
áfonyavörös	#BF5468, RGB: 191 84 104, H: 350	cranberry-red	borovnica crvena
alizarin	#BD1018, RGB: 189 16 24, H: 357	alizarin-red	alizarin crvena
angolvörös	#B34A37, RGB: 179 74 55, H: 8	English-red	engleska crvena
bársonyvörös	#B51018, RGB: 181 16 24, H: 357	velvet-red	somotskocrvena
bauxitvörös	#BF6D4C, RGB: 191 109 76, H: 17	bauxite-red	boksit crvena
bazsarózsavörös	#C70081, RGB: 199 0 129, H: 320	peony-red	božur crvena

bécsi vörös	#BD2929, RGB: 189 41 41, H: 0	Vienna-red	bečka crvena
berzsenyszín	#BD737D, RGB: 189 115 125, H: 352	brazilwood-red	-
bikavadító-vörös	#FF2939, RGB: 255 41 57, H: 356	-	-
bolero-vörös	#B3355F, RGB: 179 53 95, H: 341	bolero-red	bolero crvena
bóluszvörös	#C2705B, RGB: 194 112 91, H: 12	bole, Armenian bole	-
borbolyavörös	#EB4783, RGB: 235 71 131, H: 339	barberry-red	žutika crvena
bordó	#B03354, RGB: 176 51 84, H: 344	wine-red, bordeaux	bordo
borvörös	#AE0A4B, RGB: 174 10 75, H: 336	wine-red	boja crnog vina
borostyánvörös	#BD2118, RGB: 189 33 24, H: 3	amber-red	ólibar crvena
brokátvörös	#DA0021, RGB: 218 0 33, H: 351	brocate-red	brokatna crvena
bronzvörös	#8C5221, RGB: 140 82 33, H: 27	bronzed-red (hair)	bronzanocrvena
burgundivörös	#945263, RGB: 148 82 99, H: 345	Burgundy-red	burgundska crvena
buzérvörös	#BD3118, RGB: 189 49 24, H: 8	madder lake, garance-red	-
céklavörös	#990066, RGB: 153 0 102, H: 319	beetroot-red	cvekla crvena
cinóber	#FC4D62, RGB: 252 77 98, H: 353	vermilion	cinober crvena, cinabarit
chilivörös	#DD0033, RGB: 221 0 51, H: 347	chili-red	paprika crvena
császárvörös	#AF4B6C, RGB: 175 75 108, H: 340	imperial-red	kraljevska crvena
cserépvörös	#A6675D, RGB: 166 103 93, H: 7	rooftile-red	boja crepa

csipkebogyószín	#E3532F, RGB: 227 83 47, H: 12	hip-red	šipak crvena
égővörös	#EE8059, RGB: 238 128 89, H: 16	flaming-red (hair)	vatrenocrvena
etruszkvörös	#D1866B, RGB: 209 134 107, H: 16	Etruscan-red	etruščanska crvena
eperszín	#F96960, RGB: 249 105 96, H: 4	strawberry-red	jagoda crvena
galambvérszín	#D4164C, RGB: 212 22 76, H: 343	pigeon's blood-red	boja golubije krvi
gránátvörös	#BF375C, RGB: 191 55 92, H: 344	garnet-red	granatna crvena, granatret
gránátalmavörös	#E84F6B, RGB: 232 79 107, H: 349	pomegranate-red	nar crvena
gránitvörös	#B06862, RGB: 176 104 98, H: 5	granite-red	granitna crvena
hematitvörös	#AD6B5A, RGB: 173 107 90, H: 12	haematite-red	hematit crvena
hennavörös	#D9482B, RGB: 217 72 43, H: 9	henna-red	kana crvena
hússzín	#B4716A, RGB: 180 113 106, H: 5	meat-red	boja mesa
indiaivörös	#BF2113, RGB: 191 33 19, H: 4	Indian-red	indijska crvena
írvörös	#E68860, RGB: 230 136 96, H: 18	Irish-red	irska crvena
jajvörös		-	vrišteća crvena
kádmiiumvörös	#E63D2E, RGB: 230 61 46, H: 4	cadmium-red	kadmijum crvena
karmazsin	#B84466, RGB: 184 68 102, H: 342	carmesin, carmosine	grimizna
kasmírvörös	#D15249, RGB: 209 82 73, H: 4	Kashmir-red	kašmirska crvena
kínai vörös	#C2002A, RGB: 194 0 42, H: 347	Chinese-red	kineska crvena, kina crvena

klinkervörös	#7E6463, RGB: 126 100 99, H: 2	clinker-red	klinker crvena
kosenilvörös	#C25B88, RGB: 194 91 136, H: 334	cochineal-red	karmin crvena
krapp	#C7031A, RGB: 199 3 26, H: 353	madder lake, garance-red	-
krómvörös	#EE5B07, RGB: 238 91 7, H: 22	chrome-red	hrom crvena
lángvörös	#FF4800, RGB: 255 72 0, H: 16	flame-red	plamenocrvena, baklja crvena
lávavörös	#CD1922, RGB: 205 25 34, H: 357	lava-red	lava crvena
májevörös	#87522F, RGB: 135 82 47, H: 24	liver-red/brown	boja džigerice
márványvörös	#C37C60, RGB: 195 124 96, H: 17	marble-red	boja crvenog mermera
meggyvörös	#AE0F6C, RGB: 174 15 108, H: 325	sour-cherry-red	boja višnje, boja trule višnje
míniumvörös	#FF7600, RGB: 255 118 0, H: 28	lead-red, saturn- red	minijum crvena
mustszín	#B66373, RGB: 182 99 115, H: 348	must-red	šira crvena
narancsvörös	#FF7700, RGB: 255 119 0, H: 28	orange-red	narandža crvena
ökörvörös	#AB0000, RGB: 171 0 0, H: 0	oxblood-red	boja volovske krvi
ördögörös	#BF4133, RGB: 191 65 51, H: 5	devil-red	đavolja crvena
örményvörös	#DE647B, RGB: 222 100 123, H: 349	Armenian-red, Armenian-bole	jermenska crvena
oxid-vörös	#A43F35, RGB: 164 63 53, H: 6	iron-oxide-red	oksidocrvena
parázsvörös	#F36818, RGB: 243 104 24, H: 21	embers-red	crvena kao žar
pecsenyevörös	#D1685C, RGB: 209 104 92, H: 6	roast-red	boja pečenja

pecsétvörös	#AC1919, RGB: 172 25 25, H: 0	sealing-wax-red	pečatna crvena, boja crvenog voska za pečatiranje
perzsavörös	#B3546B, RGB: 179 84 107, H: 345	Persian-red	persijska crvena
pokolvörös	#D70819, RGB: 215 8 25, H: 356	hell-red	paklena crvena
pomeji vörös	#DE4231, RGB: 222 66 49, H: 5	Pompeii-red	pompejska crvena
porfirvörös	#8E717A, RGB: 142 113 122, H: 341	porphyr-red	-
Pozzuoli vörös	#BD5A18, RGB: 189 90 24, H: 24	Pozzuoli-red	-
pulykavörös	#CC4D67, RGB: 204 77 103, H: 349	turkey-red	crvena kao ćurka, ćurka crvena
rákvörös	#E66857, RGB: 230 104 87, H: 6	lobster-red	crvena kao rak, rak crvena
répavörös	#FF7B1C, RGB: 255 123 28, H: 25	carrot-red	repa crvena
retekvörös	#D45F86, RGB: 212 95 134, H: 341	radish-red	rotkvice crvena
rézvörös	#F5B587, RGB: 245 181 135, H: 25	copper-red	bakarnocrvena
rhodamine-vörös	#EF0094, RGB: 239 0 148, H: 323	rhodamine-red	rodamin crvena
riolitvörös	#A2867D, RGB: 162 134 125, H: 15	rhyolite-red	riolit crvena
rókavörös	#CF8236, RGB: 207 130 54, H: 30	fox-red	lisičija crvena
római vörös	#D75175, RGB: 215 81 117, H: 344	Roman-red	rimaska crvena
rozsdavörös	B26334, RGB: 178 99 52, H: 22	rust-red/brown	boja rđe
Rubens-vörös	#DC312E, RGB: 220 49 46, H: 1	Rubens' red	Rubens crvena

rubinvörös	#C91C73, RGB: 201 28 115, H: 330	ruby-red	boja rubina, rubin crvena
salakvörös	#D78878, RGB: 215 136 120, H: 10	cinders-red	šljaka crvena
sárányvörös	#CC483F, RGB: 204 72 63, H: 4	dragon's blood-red	krv crvena
sárányvörös	#F50000, RGB: 245 0 0, H: 0	dragon-red	boja crvenog zmaja
sellakvörös	#B5635A, RGB: 181 99 90, H: 6	shellac-red	šelak crvena
skarlát	#FF3B00, RGB: 255 59 0, H: 13	scarlet	skerletna, skerletnocrvena
sonkavörös	#CE7363, RGB: 206 115 99, H: 8	ham-red	boja šunke
spanyolvörös	#C0455B, RGB: 192 69 91, H: 350	Spanish-red	španska crvena
svédvörös	#C51D0D, RGB: 197 29 13, H: 5	Swedish-red	švedska crvena
szantálvörös	#A14F2D, RGB: 161 79 45, H: 18	sandalwood-red	boja sandalovine
szaturnuszvörös	#FF7600, RGB: 255 118 0, H: 28	Saturn-red, saturnine-red	vatra crvena
szedervörös	#C65861, RGB: 198 88 97, H: 356	mulberry-red	kupina crvena
szegfűvörös	#DE4A9C, RGB: 222 74 156, H: 327	carnation-red/ pink	boja crvenog karanfila
téglavörös	#C5643B, RGB: 197 100 59, H: 18	brick-red	cigla boja, cigla crvena, terakota
Tizian-vörös	#DE9452, RGB: 222 148 82, H: 28	Titian-red (hair)	ticijan crvena
tornádóvörös	#EE3423, RGB: 238 52 35, H: 4	tornado-red	tornado crvena
tűzvörös	#FF4800, RGB: 255 72 0, H: 16	fire-red	vatra crvena
vasvörös	#B35057, RGB: 179 80 87, H: 356	iron-red	braonkastocrvena

velencei vörös	#B04A4A, RGB: 176 74 74, H: 0	Venetian-red, Venice-red	venecijanska crvena
vércsevörös	#BD846B, RGB: 189 132 107, H: 17	windhover-red	soko crvena
vérvörös	#CC0025, RGB: 204 0 37, H: 350	blood-red	krv crvena
vörösökker	#B06F73, RGB: 176 111 115, H: 356	red ochre	crvenkastooker
vulkánvörös	#C76257, RGB: 199 98 87, H: 5	vulcan-red	vulkan crvena

LITERATURA

Andrić, Edit. 2011. „A piros és vörös színnevek szerb megfelelői”. In: *Hungarológiai Közlemények*, XLII. évf., 2011/3. szám, Novi Sad: 134–145.

Andrić, Edita. 2011. „O nazivima boja u srpskom i mađarskom jeziku”. *Susret kultura*, 2011.

Novi Sad.

Berlin, B-Kay, P. 1969. *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.

Gárdonyi, József. 1920. „Piros vagy vörös”. In: *Magyar Nyelv*, 16.: 84–87.

Ivić, Milka. 1995. *O razlikovanju ljudi po boji. O zelenom konju*. Novi lingvistički ogledi. Beograd: Slovoğraf.

Kenedy Géza (1921). „Piros vagy vörös”. In: *Magyar Nyelv*, 33–34.

Kiss G. – Forbes I. (2001). „Piros, vörös – red, rot, rouge” In: *Kontrasztív szemantikai kutatások*. ed. Gecső Tamás (Budapest: Tinta Könyvkiadó): 190–199.

Selényi Pál (1948). „Piros és veres”. In: *Magyar Nyelvőr*, 72: 12–14.

Brbora, Sanja. „Što je zajedničko marelici i lososu (o nazivima za boje)” <http://www.ffos.hr> (13. 10. 2011)

Browser Safe Colors <http://www.yeahh.com/webslash/browsersafecolors.html> (22. 07. 1012)

Earl F. Glynn: Using colour in R. Stowers Intitute for Medical Research <http://research.stowers-institute.org/efg/R/Color/Chart> (15. 07. 2012)

Földvári, Melinda: Színszótár <http://www.szintan.hu> (12. 07. 1012)

HTML színek és kódok <http://htmlinfo.polyhistor.hu/js13ref/colors.htm> (22. 07. 1012)

ISCC-NBS Dictionary of Colour Names <http://www.tx4.us/nbs/nbs-a.htm> (20. 07. 2012)

Edita Andrić

NAMES FOR RED SHADES IN HUNGARIAN

Summary

In Hungarian there are even two terms for red, one of the primary colours, which are more or less equally used. However, in spite of this specificity, the words *piros* and *vörös* cover a wide range of tones, which have proved insufficient in everyday communication. Adjective constructions and compounds can multiply and accurately determine the names of red shades. Associative names of colours enrich the vocabulary, accurately determine the shades of the same color, and express the characteristics of the objects. At the end of this paper the autor presents the table with listed shades of red tones in the Hungarian language, with unique codes, names in English and Serbian equivalents.

Keywords: colour names, shades, hue, Hungarian language